

บทที่ 1

บทนำ

1. ปัญหาหลักที่ต้องการศึกษาและความสำคัญของเรื่อง

วิถีชีวิตของชุมชนในชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงส่วนใหญ่พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ทั้งเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร สีย้อมธรรมชาติ ไม่ใช่สอย และไม้พลังงาน เป็นต้น ซึ่งแหล่งอาหารคาร์โบไฮเดรตที่สำคัญสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูงในพื้นที่ห่างไกล นอกเหนือจากข้าวที่เป็นอาหารหลักแล้วยังมีกลุ่มพืชหัว (Tuber crops) เช่น เผือก มัน กลอย สาคุ และบุก เป็นต้น ที่ชุมชนนำมาบริโภคและบางชนิดสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน แต่ในปัจจุบันความหลากหลายของพืชหัวดังกล่าวเริ่มลดลงเนื่องจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน การลดลงของพื้นที่ป่า การขุดและเก็บหาเพื่อบริโภคและจำหน่ายจากคนทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยไม่มีการปลูกเพิ่ม ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันชุมชนได้พึ่งพาแหล่งอาหารจากภายนอกมากขึ้น ทำให้พันธุ์กรรมของพืชหัวพื้นบ้านเริ่มสูญหายไปส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนบนพื้นที่สูง

เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่เน้นการจัดระบบการอนุรักษ์ พันธุ์ และป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งมีเป้าหมายในการอนุรักษ์ พันธุ์ สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) จึงดำเนินงานวิจัยโครงการศึกษาการอนุรักษ์ พันธุ์ และใช้ประโยชน์พืชหัวพื้นบ้านบนพื้นที่สูง ภายใต้หลักการของโครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริ (Food Bank) ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และแนวทางการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 จะเน้นศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายของพืชหัวพื้นบ้านในชุมชนบนพื้นที่สูงเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการพืชหัวให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน และเพิ่มช่องทางการนำไปใช้ทางเศรษฐกิจอย่างสมดุล การถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมการใช้ประโยชน์พืชหัวพื้นบ้านสู่ชุมชน การศึกษาวิธีการเพาะปลูกพืชหัวพื้นบ้าน การพัฒนาต่อยอดพืชหัวพื้นบ้านเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ รวมถึงการอนุรักษ์ พันธุ์ ความหลากหลายของพืชหัวพื้นบ้านเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ พันธุ์ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายพืชหัวพื้นบ้านของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน
- 2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาต่อยอดสำหรับเพิ่มมูลค่าพืชหัวพื้นบ้านบนพื้นที่สูง

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 การศึกษาการอนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายพืชหัวพื้นบ้านของชุมชนบนพื้นที่สูง อย่างยั่งยืน

- 1) สำรวจและรวบรวมความหลากหลายของพืชหัวพื้นบ้านบนพื้นที่สูง ได้แก่ องค์ความรู้และภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชหัวพื้นบ้าน ความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชหัวที่พบบนพื้นที่สูง รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมบริเวณที่พบพืชหัวเจริญอยู่ ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 5 แห่ง
- 2) ศึกษาการขยายพันธุ์และการเขตกรรมที่เหมาะสมของพืชหัวพื้นบ้าน โดยคัดเลือกชนิดพืชหัวพื้นบ้านที่มีศักยภาพในด้านการใช้ประโยชน์หรือเป็นที่ต้องการของตลาด จำนวน 2 ชนิด
- 3) อนุรักษ์ ป่าไม้ ความหลากหลายของพืชหัวพื้นบ้านเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 5 แห่ง

3.2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาต่อยอดสำหรับเพิ่มมูลค่าพืชหัวพื้นบ้านบนพื้นที่สูง ประกอบด้วย

- 1) การใช้ประโยชน์พืชหัวพื้นบ้านจากข้อมูลหัตถภูมิ จำนวน 1 เรื่อง
- 2) คุณค่าทางโภชนาการด้านอาหารหรือเภสัชกรรมของพืชหัวพื้นบ้านที่มีศักยภาพ จำนวน 1 เรื่อง
- 3) แนวทางการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อสร้างรายได้ จำนวน 1 แนวทาง

